

KS. KRZYSZTOF MIERZEJEWSKI

Gdańskie Seminarium Duchowne

Pojęcie „dobro potomstwa” jako źródło praw i obowiązków małżeńskich w świetle prawa kanonicznego

Streszczenie: Ustanowiony przez Boga wyłączny i nierozzerwalny związek pomiędzy mężczyzną i kobietą, realizuje się we wspólnocie całego życia, skierowanej ze swej natury do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa. Niezmienna od stuleci nauka Kościoła o celu prokreacyjnym małżeństwa, wzbogacona przesłaniem Soboru Watykańskiego II, stanowi wykładnię prawa naturalnego. Ukierunkowanie owej wspólnoty życia, jaką jest małżeństwo ku zrodzeniu potomstwa należy do istoty małżeństwa. Nowy *Kodeks prawa kanonicznego* odstąpił od wyszczególniania pierwszorzędного i drugorzędного celu małżeństwa oraz przyjął w kan. 1055 §1 formułę o skierowaniu tego związku ku dobru małżonków i ku zrodzeniu i wychowaniu potomstwa. Wypływające ze skierowania małżeństwa do zrodzenia potomstwa prawa-obowiązki małżonków pozostają wyrazem wzajemnego oddania się i przekazania małżeńskiego stron w wymiarze ich własnej męskości i kobiecości. Artykuł bazuje przede wszystkim na *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1917 i 1983 r., dokumentach Kościoła, wyrokach Roty Rzymskiej oraz nauczaniu św. Augustyna.

Słowa kluczowe: dobro potomstwa, *Kodeks prawa kanonicznego*, małżeństwo, prawa i obowiązki małżeńskie, prawo kanoniczne.

Wstęp

Pojęcie „dobro potomstwa” (*bonum prolis*) pochodzi od św. Augustyna, który w doktrynie o trzech dobrach (*bonum prolis*, *bonum fidei*, *bonum sacramenti*) przedstawił syntezę swojej nauki o małżeństwie¹. Schemat św. Augustyna podjęli inni pisarze chrześcijańscy, zwłaszcza św. Tomasz z Akwinu. Z biegiem czasu augustyńska nauka o trzech dobrach małżeńskich upowszechniła się w kanonistyce, wskutek czego *bonum prolis* zaczęło pełnić własną funkcję w systemie

¹ Zob. Augustinus, *De bono coniugali*, w: J. P. Migne, *Patrologiae latinae cursus completus*, Parisiis 1845, t. 40, s. 375-376.394.

prawa kanonicznego i zostało przez tradycję kanonistyczną włączone do istotnych elementów formalnych konstytuujących małżeństwo².

Kanonistyka posługuje się terminem *bonum prolis*, chociaż nie występuje on w żadnym z kodeksów prawa kanonicznego. Termin ten obejmuje określone obowiązki związane z życiem małżeńskim, a zdolność do podjęcia niektórych z tych obowiązków jest warunkiem zdolności do zawarcia małżeństwa kanonicznego.

1. Pojęcie *bonum prolis*

1.1. Od św. Augustyna do Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.

Na kształtowanie się nauki św. Augustyna o małżeństwie duży wpływ miały rozpowszechnione wówczas poglądy potępiające wszelką cielesność, a więc również stosunki płciowe i małżeństwo. Św. Augustyn dostrzegał i uznawał wartość i dobroć samej instytucji małżeństwa, ale skłaniał się do poglądu, że w cielesnym zbliżeniu małżonków tkwi element moralnie niepożądany. Chrześcijanin godząc się na małżeńskie pożycie cielesne obciążone pożądliwością, która jest skutkiem grzechu pierworodnego, otrzymuje jednocześnie rekompensatę w postaci dóbr wypływających z małżeńskiego pożycia cielesnego. Jest rzeczą konieczną, uważał Augustyn, aby małżonkowie w akcie małżeńskim nie tyle zmięrzali do przyjemności i rozkoszy cielesnej, co raczej stawiali sobie za cel dobra małżeńskie, zwłaszcza rodzenie potomstwa, gdyż wtedy akt małżeński dokonuje się bez grzechu oraz jest legalnym i godnym szacunku obowiązkiem³.

Bonum prolis u św. Augustyna polegało na tym, aby potomstwo było z miłością przyjęte, chętnie wykarmione i religijnie wychowane. Służyło usprawiedliwieniu małżeństwa i podejmowaniu aktów małżeńskich splamionych pożądliwością przez grzech pierworodny⁴.

Naukę św. Augustyna podjęli autorzy średniowieczni uważając, że dobra małżeńskie czynią małżeństwo czymś godziwym. Najbardziej dojrzały i systematyczny wykład na temat małżeństwa przedstawił św. Tomasz z Akwinu, który posłużył się augustyńskim schematem trzech dóbr małżeńskich, zmienił jednak znaczenie terminów używanych przez św. Augustyna, zwłaszcza terminu *bonum prolis*. Aquinata traktował dobra małżeńskie raczej jako wartości własne małżeństwa, które są ściśle związane z małżeństwem i stanowią o jego

² Por. L. Świto, *Istota bonum prolis*, „Prawo Kanoniczne” 2002, s. 54.

³ Por. B. Inlender, *Cel małżeństwa w aspekcie naturalnym i nadprzyrodzonym*, „Ateneum Kapańskie” 1970, s. 46-47; K. Hoła, *Przymierze małżeńskie w świetle Pisma Św. i Tradycji*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1987, s. 492-493.

⁴ Por. Augustinus, *De Gen. Ad litteram*, IX, 7, 12, w: J. P. Migne, *Patrologiae latinae cursus completus*, Parisiis 1845, t. 34, s. 397.

wartości. Małżeństwo nie potrzebuje zatem, według św. Tomasza, żadnych elementów zewnętrznych czy dodatkowych dóbr, które by je usprawiedliwiały, ponieważ dobra te są zawarte w samej naturze małżeństwa, są wartościami własnymi małżeństwa, które zwraca się ku ich realizacji. Dobra małżeńskie to wartości, które stanowią o racji małżeństwa. Św. Tomasz połączył dobra małżeńskie z konkretnymi działaniami w małżeństwie stwierdzając, że pierwszym i głównym zadaniem małżeństwa jest zrodzenie i wychowanie potomstwa, ponieważ odnosi się do dobra wspólnego ludzkości i służy zachowaniu jego gatunku. Dobro zaś wspólne należy przedkładać nad dobro własne. W ten sposób Tomasz przeszedł z płaszczyzny wartości małżeństwa na płaszczyznę celów i zadań, a termin *bonum prolis* połączył z zadaniem zrodzenia i wychowania potomstwa. *Bonum prolis* należało zatem łączyć nie z konkretnie zrodzonym potomstwem, ale z intencją przyjęcia potomstwa⁵.

Wraz z rozwojem kanonistyki w dobrach małżeńskich zaczęto dostrzegać aspekt zobowiązania, to zaś spowodowało, że nauka o dobrach małżeńskich coraz częściej zaczęła pojawiać się w relacji do ważności małżeństwa. *Bonum prolis* zaczęło pełnić własną funkcję w systemie prawa kanonicznego – określano w ten sposób istotne minimum zawarte w zgodzie małżeńskiej, konieczne do ważnego wyrażenia tejże zgody i, obok innych dóbr małżeńskich (*bonum fidei*, *bonum sacramentum*), zostało włączone przez tradycję kanonistyczną do istotnych elementów formalnych konstytuujących małżeństwo. W kanonistyce i jurysprudencji zaczęto pytać o istotne minimum, które zawarte jest w określeniu *bonum prolis*⁶.

Na uściślenie zakresu pojęciowego *bonum prolis* istotny wpływ miała kodyfikacja prawa kanonicznego w 1917 roku. Samo pojęcie *bonum prolis* nie pojawiło się we wspomnianym kodeksie, ale doktryna i jurysprudencja posługiwały się nim powszechnie uważając, że jest ono zawarte domyślnie w kanonie dotyczącym symulacji zgody małżeńskiej (kan. 1086 §2 KPK z 1917 r.) i dotyczy tego, czego wykluczenie czyniłoby małżeństwo nieważnym⁷. Wspomniany kanon stanowił, że jeżeli jedna ze stron lub obie, pozytywnym aktem woli wykluczają same małżeństwo, albo wszelkie prawo do małżeńskiego pożycia, albo jakiś istotny przymiot małżeństwa, zawierają małżeństwo nieważnie⁸. Treść *bonum prolis* odnoszono zatem do prawa i zobowiązania małżonków

⁵ Por. J. Gerlaud, *Note sur la fin du mariage d'après S. Thomas*, „Revue Thomiste” 1939, s. 764-773; W. Skrzydlewski, *Problem celów małżeństwa*, „Analecta Cracoviensia” 1971, s. 326-327; Dec. c. Stankiewicz z 12 lipca 1979 r., „Rotae Romanae Decisiones” (dalej RRD) 1979, s. 404.

⁶ Por. P. Huizing, *Bonum prolis ut elementum essenziale obiecti formalis consensus matrimonialis*, „Gregorianum” 1962, s. 714; A. Stankiewicz, *De iurisprudencia recentiore circa simulationem totalem et partialem*, Romae 1989, s. 61; L. Świto, *Istota bonum prolis*, s. 59-60.

⁷ Por. W. Góralski, *Kanoniczna zgoda małżeńska*, Gdańsk 1991, s. 151; Dec. c. Stankiewicz z 17 grudnia 1993 r., RRD 1993, s. 780.

⁸ Kan. 1086 §2 KPK z 1917 r.: „At si slterutra vel utraque pars positivo voluntatis actu excludat matrimonium ipsum, aut omne ius ad coniugalem actum, vel essentialem aliquam matrimonii proprietatem, invalide contrahit”.

do spełniania aktów małżeńskich, a nieważność małżeństwa z tytułu wykluczenia dobra potomstwa sądy kościelne orzekały na podstawie wykluczenia pozytywnym aktem woli – w chwili wyrażania zgody małżeńskiej – wszelkiego prawa do aktów pożycia małżeńskiego, czyli tzw. *ius in corpus*. Rola aktu seksualnego zawężała się wyłącznie do obowiązku prokreacyjnego, a w konsekwencji małżeństwo postrzegano wyłącznie jako instytucję służącą rodzeniu i wychowaniu dzieci⁹. W ten sposób główny cel małżeństwa został sprowadzony do prokreacji, a przedmiot zgody małżeńskiej – do jakby niezależnego od psychiki zobowiązania prawnego do współżycia seksualnego, wyrażającego się w tzw. przekazaniu prawa do ciała¹⁰.

Można zatem powiedzieć, że istota *bonum prolis* sprowadzała się do *ius in actum coniugalem*. Przekazanie dozgonnego i wyłącznego prawa do ciała odnośnie do aktów z natury zdatnych do zrodzenia potomstwa, miało gwarantować i zabezpieczać realizację pierwszorzędnego celu małżeństwa, czyli wydania na świat i wychowania potomstwa.

Dyspozycja kan. 1086 §2 KPK z 1917 r. nie uwzględniała jednak różnych form intencji przeciwnych zrodzeniu i wychowaniu potomstwa jako celowi małżeństwa. Dostrzeżono jego niewystarczalność i niekompletność. Impulsem do zmiany redakcyjnej treści tego przepisu prawnego okazał się Sobór Watykański II, który ukazał nową wizję małżeństwa i jego istotnych elementów. Pod jego wpływem podjęto reformę całego *Kodeksu prawa kanonicznego*¹¹.

1.2. *Bonum prolis* w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r.

Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r. ukazuje nową, personalistyczną wizję małżeństwa. Naturalne ukierunkowanie ku potomstwu jawi się jako element osobowy, stanowiący szczególnie wymowny znak miłości małżeńskiej, a nie jako element czysto biologiczny. Seksualny akt małżeński rozumiany jest jako znak w pełni osobowego, wzajemnego i trwałego oddania i zjednoczenia się małżonków oraz ich uczestniczenie w przekazywaniu życia – realizacji stwórczego zamysłu Boga¹².

Według doktryny Kościoła istotą małżeństwa nie jest już tylko „prawo do ciała”, lecz wzajemne przekazanie i przyjęcie siebie przez małżonków, które polega na całkowitym i wzajemnym oddaniu osób małżonków we wszystkich płaszczyznach: intelektualnej, emocjonalnej, duchowej i seksualnej. Mężczyzna przekazuje kobiecie to wszystko, co wiąże się z byciem mężczyzną, tzn.

⁹ Por. L. Świto, *Istota bonum prolis*, s. 61.

¹⁰ Por. M. Żurowski, *Uprawnienie do współuczestniczenia w kościelnej wspólnotie wspólnot*, Warszawa 1979, s. 124; tenże, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Katowice 1987, s. 42.

¹¹ Por. L. Świto, *Istota bonum prolis*, s. 54-74.

¹² Por. H. Stawniak, *Uprawnienie-obowiązek zrodzenia i wychowania potomstwa w świetle kanonicznego prawa małżeńskiego*, „Prawo Kanoniczne” 1989, nr 3-4, s. 132.

swoją męską płciowość określającą i integrującą wewnętrzną istotę jego osoby. Kobieta zaś przekazuje mężczyźnie swoją kobiecą płciowość, czyli wszystko to, co jest związane z darem kobiecości. Małżeństwo zatem jawi się jako wspólnota całego życia mężczyzny i kobiety, która zmierza do realizacji dwóch równorzędnych celów małżeńskich: do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa poprzez akt współżycia płciowego, dzięki któremu małżonkowie stają się jednym ciałem¹³. Ukierunkowanie małżeństwa w swoim początku ku jego podstawowemu celowi, którym jest zrodzenie i wychowanie potomstwa, osiąganemu przez pełny akt wzajemnego małżeńskiego seksualnego oddania się, stanowi jeden z istotnych elementów małżeństwa, którego nie może zabraknąć w chwili konstytuowania się małżeństwa¹⁴.

Ukierunkowanie małżeństwa ku potomstwu, które, jak powiedziano wyżej, stanowi istotny element konstytuujący małżeństwo, to inaczej wskazanie jednego z celów małżeństwa oraz wyznaczenie sposobu osiągnięcia tego celu. Termin *bonum prolis*, odnoszący się do istotnego elementu małżeństwa, należy utożsamić z wewnętrznym ukierunkowaniem nupturientów, zawierających małżeństwo, na potomstwo. Potomstwo zatem, jako konsekwencja podjętego przez małżonków pełnego aktu małżeńskiego, jest celem małżeństwa. Stąd znaczna część audytorów Roty Rzymskiej¹⁵ określając termin *bonum prolis* sięga do opisowej definicji małżeństwa i istotnego elementu małżeństwa, którym jest ukierunkowanie małżeństwa na potomstwo oraz wyprowadza prawa-obowiązki, które nie tylko wpływają na stan życia małżeńskiego, ale są już obecne u jego początku, w chwili konstytuowania się małżeństwa, a zatem wchodzą do przedmiotu formalnego zgody małżeńskiej i nie mogą być wykluczone bez spowodowania jej nieważności¹⁶.

2. *Bonum prolis* a istotne obowiązki małżeńskie

2.1. Istotne obowiązki małżeńskie

Podstawowy problem związany z jednoznacznym określeniem istotnych obowiązków małżeńskich związany jest z tym, że kodeks nie podaje ani definicji istotnego obowiązku małżeńskiego, ani żadnego, nawet przykładowego wykazu takich obowiązków. Można określić obowiązek małżeński intuicyjnie, jako

¹³ Por. tenże, *Niemoc płciowa jako przeszkoda do małżeństwa. Ewolucja czy zmiana koncepcji?*, Warszawa 2000, s. 342.

¹⁴ Por. A. Stankiewicz, *De iurisprudencia recentiore...*, s. 67–68; P. Fedele, *L'essenza del matrimonio canonico e la sua esclusione*, „Ephemerides Iuris Canonici” 1992, s. 7–174.

¹⁵ Zob. Dec. c. Pompedda z 3 lipca 1990 r., RRD 1990, s. 584–585; Dec. c. Civili z 9 grudnia 1992 r., RRD 1992, s. 639; Dec. c. Boccafolo z 11 czerwca 1992 r., RRD 1992, s. 345; Dec. c. Stankiewicz z 17 grudnia 1993 r., RRD 1993, s. 780.

¹⁶ Por. F. Bersini, *Il nuovo diritto canonico matrimoniale. Commento giuridico-teologico-pastorale*, Torino 1994, s. 111–112; L. Świto, *Istota bonum prolis*, s. 76–87.

powstające w momencie zawierania małżeństwa dobrowolne zobowiązanie się osoby do aktywnego współtworzenia wspólnoty małżeńskiej, ze wszystkimi konsekwencjami wynikającymi z faktu jej zawarcia. Obowiązek zaś istotny to zobowiązanie, które w sposób konieczny związane jest z istotą zawartego związku, a bez wypełnienia go nie można mówić o współtworzeniu czy też realizacji małżeństwa. Próby sprecyzowania pojęcia istotnego obowiązku małżeńskiego oraz skatalogowania takich obowiązków wiążano z istotą wspólnoty małżeńskiej¹⁷. Wspólnota małżeńska zaś jest określana przez swoje istotne elementy oraz istotne przymioty. Istotne przymioty prawodawca wymienia w kan. 1056 *KPK*¹⁸. Kodeks nie wymienia jednak istotnych elementów umowy małżeńskiej. Doktryna i orzecznictwo upatrują te elementy w obrębie *bonum prolis* oraz *bonum coniugum*¹⁹. Odwołanie się do istoty małżeństwa, do jego istotnych elementów wydaje się konieczne do określenia istotnych obowiązków małżeństwa. Biorąc pod uwagę treść kan. 1055 §1 *KPK* oraz treść kan. 1056 *KPK* zaczęto upatrywać istotne obowiązki małżeńskie w obrębie trzech tradycyjnych dóbr małżeństwa oraz *bonum coniugum*²⁰. Usiłowano również określić istotne prawa – obowiązki małżeńskie na płaszczyźnie naturalnego ukierunkowania małżeństwa ku dobru małżonków oraz ku zrodzeniu i wychowaniu potomstwa²¹. Kanoniści podkreślali także przynależność istotnych obowiązków małżeńskich do istoty przymierza małżeńskiego, czyli odniesienie do celów małżeństwa oraz jego istotnych przymiotów²². J. Pinto za istotne obowiązki uznaje te, które wynikają z czterech dóbr małżeństwa, a obowiązek wspólnoty życia uznaje za obowiązek ogólny, w którym zawierają się obowiązki bardziej szczegółowe, wynikające z poszczególnych dóbr małżeństwa²³. Można więc powiedzieć, że istotne są te obowiązki, które mają umocowanie prawne przez określenie ich przedmiotu w wymienionych wyżej kanonach *KPK* (1055 §1 i 1056), określających przedmiot zgody małżeńskiej²⁴. Trzeba wszakże

¹⁷ Por. S. Paździor, *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095*, Lublin 1999, s. 26-27.

¹⁸ Kan. 1056 *KPK*: „Istotnymi przymiotami małżeństwa są jedność i nierozzerwalność, które w małżeństwie chrześcijańskim nabierają szczególnej mocy z racji sakramentu”.

¹⁹ Por. M. Pompèdda, *De incapacitate adsumendi obligationes matrimonii essentielles*, „Periodica” 1986, s. 141.148.

²⁰ Por. Dec. c. Stankiewicz z 23 czerwca 1988 r., RRD 1988, s. 417; Dec. c. Burke z 19 stycznia 1995 r., RRD 1995, s. 53; R. Sztymmler, *Istotne obowiązki małżeńskie*, Warszawa 1997, s. 206-207.

²¹ Por. Dec. c. Funghini z 1 lutego 1995 r., RRD 1995, s. 109; Dec. c. Faltin z 4 marca 1992 r., „Monitor Ecclesiasticus” 1994, s. 495.

²² Por. Dec. c. Faltin z 4 marca 1992 r., „Monitor Ecclesiasticus” 1994, s. 495; M. Pompèdda, *Incapacità di natura psichica*, w: *Matrimonio canonico fra tradizione e rinnovamento*, Bologna 1985, s. 146.

²³ Por. J. Pinto Gomez, *Incapacitas assumendi matrimonii onera in novo CIC*, w: *Dilexit Iustitiam. Studia in honorem Card. Aurelii Sabattani*, red. Z. Grocholewski, V. Carcel Orti, Città del Vaticano 1984, s. 23; Dec. c. Pinto z 12 lutego 1982 r., „Monitor Ecclesiasticus” 1982, s. 449; R. Sztymmler, *Obowiązki małżeńskie – istotne i nieistotne*, „Ius Matrimoniale” 1998, s. 118.

²⁴ Por. R. Sztymmler, *Obowiązki...*, s. 119.

zaznaczyć, iż niemożliwe jest dokładne podzielenie istotnych obowiązków małżeńskich na te, które wynikają z istotnych przymiotów małżeństwa, oraz na te, które wypływają z celów małżeństwa²⁵.

Cenny wywód na temat istotnych obowiązków małżeńskich przeprowadził w jednym z wyroków A. Stankiewicz. W sentencji z 23 czerwca 1988 r. stwierdził on, że między istotnymi obowiązkami małżeństwa, jakie nupturienti podczas zaślubin przyjmują nieodwołalnym przymierzem, niektóre zawierają się w przekazaniu trzech dóbr małżeństwa, jak obowiązek dochowania wierności, wyłączności (dobro wiary) i dożgonności, czyli nierozewalności wspólnoty małżeńskiej (dobro sakramentu), obowiązek zaakceptowania prokreacji dokonanej ze współmałżonkiem naturalnym sposobem i wychowania potomstwa (dobro potomstwa), niektóre zaś odnoszą się do dobra małżonków, do czego z natury zmierza przymierze małżeńskie (kan. 1055 §1 KPK)²⁶. Albowiem bez przyjęcia obowiązków, których domaga się dobro małżonków, pisze dalej ponens, przytaczając fragment wyroku c. Pinto, jest przynajmniej moralnie niemożliwe intymne połączenie osób i działań, przez co małżonkowie wzajemnie świadczą sobie pomoc oraz wsparcie, oraz niemożliwe staje się życie wspólne, czyli wspólnota życia małżeńskiego, na której istotnie polega małżeństwo²⁷. Dalej przywołuje on sentencję c. Di Felice stwierdzając, iż wydaje się, że do dobra małżonków należą pomoc wzajemna i uśmierzanie pożądlności, a przede wszystkim coś istotnego, co podnosi znaczenie wzajemnej pomocy, czyli współpracy małżonków do utworzenia wspólnoty całego życia²⁸.

Usiłując wskazać obowiązki istotne, należy postępować ostrożnie i odpowiedzialnie, aby z jednej strony nie zaliczać do tej kategorii zbyt wielu obowiązków, z drugiej zaś nie pomijać tych, bez których rzeczywiście nie ma małżeństwa. Opowiedzenie się za nazbyt szerokim katalogiem istotnych obowiązków małżeńskich mogłoby spowodować, iż wiele osób byłoby uznanych za niezdolnych do małżeństwa, porzestanie zaś na zestawieniu zbyt wąskim tychże obowiązków, skutkowałoby łatwiejszym dopuszczaniem do małżeństwa oraz trudniejszym orzekaniem jego nieważności nawet w sytuacji, gdy byłoby ono rzeczywiście nieważne²⁹.

Konkludując, istotnych praw – obowiązków małżeńskich należy poszukiwać, mając na uwadze: dobro małżonków, dobro potomstwa, dobro sakramentu oraz dobro wiary³⁰.

²⁵ Por. S. Paździor, *Przyczyny psychiczne...*, s. 27.

²⁶ Por. Dec. c. Stankiewicz z 23 kwietnia 1988 r., RRD 1988, s. 415–426.

²⁷ Por. Dec. c. Pinto z 30 maja 1986 r., Dec. c. Pinto z 30 maja 1986 r., w: *L'incapacitas (can. 1095) nelle sentenze selecte coram Pinto*, red. P. Bonnet, C. Gullo Città del Vaticano 1988, s. 328–396.

²⁸ Por. Dec. c. Di Felice z 9 czerwca 1984 r., RRD 1984, s. 339–345.

²⁹ Por. R. Sztuchmiller, *Obowiązki...*, s. 119.

³⁰ Por. J. Krajczyński, *Niektóre przyczyny uniemożliwiające zawiązanie relacji małżeńskiej*, „Studia Płockie” 2002, s. 239.

2.2. Obowiązki wynikające z pojęcia „dobro potomstwa”

Pojęcie „dobro potomstwa” jest nierozdzielnie związane z koncepcją samego małżeństwa, przedmiotem zgody małżeńskiej oraz celami małżeństwa³¹. Do istotnych elementów małżeństwa, mieszczących się w obrębie dobra potomstwa, należy: spełnianie aktów małżeńskich skierowanych ku prokreacji, zrodzenie potomstwa, ochrona życia poczętego, a także zachowanie przy życiu dziecka po urodzeniu i jego wychowanie³².

2.2.1. Akt małżeński i zrodzenie potomstwa

W odróżnieniu od poprzedniego *Kodeksu prawa kanonicznego*, w nowej kodyfikacji brakuje wyraźnego stwierdzenia, że małżonkowie mają prawo do aktu małżeńskiego. Dlatego zasadnym wydaje się pytanie, czy w obecnie obowiązującym prawie kodeksowym *bonum prolis* obejmuje swym zasięgiem prawo do aktów małżeńskich?

Odpowiadając na tak postawione pytanie należy podkreślić, że zrodzenie i wychowanie potomstwa, określone w dawnym prawie jako pierwszorzędny cel małżeństwa, w dalszym ciągu pozostaje jego istotnym elementem. Na prokreacyjne ukierunkowanie małżeństwa wskazuje kan. 1055 §2 *KPK* z 1983 r. Owo ukierunkowanie, które stanowi egzystencjalne dobro dziecka, należy do istoty małżeństwa i z natury swojej zakłada udzielenie sobie przez strony prawa do aktów małżeńskich³³. Nie można zatem powiedzieć, że małżonkowie zostali pozbawieni *ius ad coniugalem actum*, tym bardziej że w kan. 1135 *KPK* z 1983 r. prawodawca stwierdza, iż każdemu z małżonków przysługują jednakowe prawa i obowiązki w tym, co dotyczy wspólnoty życia małżeńskiego. W szczególności za takie prawa i obowiązki można uznać akty właściwe wspólnocie małżeńskiej ze swej istoty zdatne do zrodzenia potomstwa, na które małżeństwo z natury jest ukierunkowane i dzięki którym małżonkowie stanowią jedno ciało³⁴. W tym duchu również Kongregacja Doktryny Wiary przypomina, że małżeństwo daje małżonkom w sensie ścisłym prawo do spełniania aktów naturalnych, które ze swej istoty są ukierunkowane na zrodzenie potomstwa³⁵.

Nowością w ujęciu *ius ad actum coniugalem* jest to, że ma ono szerszy zasięg, a mianowicie nie ogranicza się jedynie do aspektu fizyczno-jednoczącego aktu

³¹ Por. H. Stawniak, *Uprawienie-obowiązek zrodzenia...*, s. 125.

³² Por. P. Moneta, *Il matrimonio nel nuovo diritto canonico*, Genova 1986, s. 116-119; J. Krukowski, *Wykluczenie potomstwa. Nowe tendencje w orzecznictwie rotalnym*, „Kościół i Prawo” 1984, s. 234-236.

³³ Por. Dec. c. Huber z 26 listopada 1993 r., RRD 1993, s. 725.

³⁴ Por. Dec. c. Boccafolo z 11 czerwca 1992 r., RRD 1992, s. 345.

³⁵ Por. Congregatio pro Doctrina Fidei, *Instructio de observantia erga vitam humanam nascentem deque procreationis dignitate tuenda*, 22 lutego 1987 r. (*Donum vitae*), „Acta Apostolicae Sedis” 1988, s. 97, przekład polski: *Posoborowe dokumenty Kościoła katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, Kraków 1999, t. 1, s. 327.

małżeńskiego, lecz związane jest z aspektem prokreacyjnym, czyli z ukierunkowaniem na potomstwo. Chodzi zatem o taki akt małżeński, w którym aspekt jednoczący jest nierozdzielnie związany z aspektem prokreacyjnym. Prawdziwa miłość małżeńska wyrażająca się w akcie małżeńskim powinna być zawsze otwarta na życie, nie ma bowiem pełnej jedności duchowej małżonków, jeśli akt seksualny wyrażający jedność fizyczną małżonków i będący wyrazem ich wzajemnego i pełnego oddania się sobie, nie będzie otwarty na trzecią osobę, czyli dziecko³⁶.

Należy również podkreślić, że węzeł małżeński daje małżonkom prawo do potomstwa, ale nie jako do swojej własności, do tego, co się małżonkom należy, lecz wyłącznie jako niemożliwe do alienacji prawo, aby każdy ze współmałżonków stał się odpowiednio ojcem i matką poprzez prawo do podjęcia aktów ukierunkowanych na prokreację, czyli prawo do wspólnoty intymnego życia seksualnego, poprzez którą w zwykłym porządku rzeczy osiąga się prokreacyjny cel małżeństwa³⁷. Potomstwo winno być traktowane jako największy dar małżeństwa i świadectwo wzajemnego oddania się sobie małżonków, czyli jego rodziców. Dlatego konsens małżeński osób niepełnych i starszych, które nie są już w stanie przekazać życia będzie ważny, byleby w czasie jego wyrażania nupturienci nie wykluczyli pozytywnym aktem woli żadnego istotnego elementu małżeństwa.

Małżeństwo przypisuje małżonkom nie prawo do posiadania dzieci, lecz wyłączone prawo do zostania ojcem i matką, i to w sposób nie inny, jak tylko jeden dzięki drugiemu. Należy to prawo rozumieć jako prawo do potomstwa, które powstanie z materiału genetycznego współmałżonka w wyniku naturalnego zapłodnienia dokonanego przez stosunek płciowy wyłączający niegodziwe moralnie i groźne dla życia środki antykoncepcyjne³⁸.

Prawo i obowiązek małżeński do pełnych aktów seksualnych stanowi egzystencjalne dobro dziecka (*bonum prolis*). Stąd można wnioskować, że prokreatywność jest istotowym elementem samego małżeństwa. Obiektywnie ukazuje się powód zrodzenia potomstwa, który wypływa z prawa Bożego i łączy się ściśle z zasadą jedności małżeńskiej. To prawo-obowiązek nie odnosi się tylko do intymnych aktów małżeńskich zdolnych do prokreacji, ale obejmuje także wszystkie działania, które odnoszą się do zachowania przy życiu i wychowania potomstwa³⁹.

2.2.2. Wychowanie potomstwa

Rodzicielskie prawo – obowiązek wychowania dzieci „jest czymś istotnym i jako takie związane jest z przekazywaniem życia ludzkiego; jest ono pierwotne

³⁶ Por. Dec. c. Burke z 19 października 1995 r., RRD 1995, s. 558.

³⁷ Por. Pius XII, *Allocutiones*, 19 maja 1956 r., „Acta Apostolicae Sedis” 1956, s. 471; Congregatio pro Doctrina Fidei, *Instructio de observantia erga vitam...*, s. 328.

³⁸ Por. Dec. c. Fideicicchi z 14 czerwca 1953 r., „Sacrae Romanae Rotae Decisiones” (dalej SRRD) 1953, s. 252; Dec. c. Bonet z 28 lutego 1955 r., SRRD 1955, s. 183.

³⁹ Por. Dec. c. Stankiewicz z 17 grudnia 1993 r., RRD 1993, s. 779-780.

i mające pierwszeństwo w stosunku do zadań wychowawczych innych osób; z racji wyjątkowości stosunku miłości łączącej rodziców i dzieci, wyklucza zastępstwo i jest niezbywalne, dlatego nie może być całkowicie przekazane innym, ani przez innych zawłaszczone⁴⁰. W małżeństwie sakramentalnym „zadanie wychowawcze rodziców nabiera godności i charakteru powołania, stając się prawdziwą i w ścisłym sensie «posługą» Kościoła w dziele budowania jego członków”⁴¹.

Dobro wynikające z rodzenia i wychowania dzieci, prawodawca w obowiązujących przepisach kodeksowych stawia obok dobra małżonków. Wyliczając zrodzenie i wychowanie na drugim miejscu, po dobru małżonków, nowy kodeks nie chce dać do zrozumienia, że głównym celem wspólnoty jest *bonum coniugum*. Zrodzenie i wychowanie potomstwa jest rozpatrywane obok dobra małżonków, ponieważ ustawodawca chce podkreślić naturalne ukierunkowanie wspólnoty ku obu dobrom⁴². Dziedzina związana z wychowaniem potomstwa znalazła w KPK swój wyraz także w kan. 226 §2, 793 §1 i 1136. Z ich treści wynika, że wychowanie dzieci jest bardzo poważnym obowiązkiem rodziców (*gravissima obligatio, officium gravissimum*). Użycie tego rodzaju terminów, w kontekście celów małżeństwa, świadczy o zamiarze nadania przez prawodawcę obowiązkowi wychowania dzieci waloru prawnego⁴³. Każdy z małżonków we wspólnocie małżeńskiej winien podjąć wspólną troskę o wychowanie dzieci, przy czym wychowanie to polega na podejmowaniu aktów i zachowań rodziców, którzy dbają o dojrzewanie osobowe dzieci i ich odpowiednie przygotowanie do życia w społeczeństwie⁴⁴.

Sensem prawa – obowiązku przyjęcia dzieci i troski o nie we wspólnocie małżeńskiej, jest zachowanie i rozwój zdrowia fizycznego i psychicznego wspólnego potomstwa. Wypływa on z ojcostwa i macierzyństwa, które są częścią wzajemnego oddania się i przyjęcia małżonków. Aktywnymi podmiotami są małżonkowie jako tacy, a biernymi – ich wspólne dzieci.

Treścią omawianego prawa – obowiązku w sensie negatywnym jest powstrzymanie się od jakiegokolwiek aktu czy zachowania godzącego w życie, integralność cielesną oraz zdrowie fizyczne i psychiczne dzieci narodzonych; w sensie pozytywnym – przyjęcie dzieci we wspólnocie życia, włączenie ich we wspólny los i ustanowienie takiego typu współżycia rodzinnego, który wyraża się we wspólnej trosce o zachowanie i rozwój zdrowia dzieci oraz ich

⁴⁰ Jan Paweł II, *Adhortacja Apostolska Familiaris consortio*, 36.

⁴¹ *Tamże*.

⁴² Por. A. Abate, *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, Brescia 1985, s. 14-15; S. Paździor, *Przyczyny psychiczne...*, s. 39.

⁴³ Por. A. Dziega, *Funkcja wychowawcza rodziny w prawie kanonicznym*, w: *Współdziałanie Kościoła i państwa na rzecz małżeństwa i rodziny*, red. J. Krukowski, T. Śliwowski, Łomża 2005, s. 127-129; J. Krajczyński, *Wychowanie dzieci i młodzieży w świetle posoborowych dokumentów Stolicy Apostolskiej i Konferencji Episkopatu Polski*, Płock 2002, s. 70-73; W. Góralski, *Studia nad małżeństwem i rodziną*, Warszawa 2007, s. 379.

⁴⁴ Por. P.-J. Viladrich, *Konsens małżeński*, Warszawa 2002, s. 321.

dobro psychiczne i fizyczne. Wśród klasycznych przykładów wykluczenia tego prawa można, między innymi, wymienić: porzucenie, czyli opuszczenie dzieci już narodzonych, zmuszanie do prostytucji, poważny lub nawet całkowity brak troski o ich wyżywienie, ubiór lub zdrowie, dzieciobójstwo⁴⁵. Rodzice powinni troszczyć się o wszystko, co jest niezbędne do prawidłowego rozwoju dziecka (pożywienie, ubranie, warunki mieszkaniowe, poczucie bezpieczeństwa itp.)⁴⁶.

Większość kanonistów opowiada się za niezdolnością do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich w odniesieniu do niezdolności do wychowania potomstwa, mając na uwadze bardzo poważne szkody ponoszone przez dzieci w sferze psychiczno-moralnej. Chodzi właśnie o dobro potomstwa w aspekcie obowiązku zapewnienia właściwego wychowania⁴⁷. Wychowanie ma bardzo istotne znaczenie nie tylko dla edukowanych dzieci, lecz także dla ich rodziców i samej instytucji małżeństwa⁴⁸. Jeżeli do istotnych elementów małżeństwa należy wychowanie potomstwa, to zwykłą implikacją tego założenia pozostaje stwierdzenie, iż małżonek dotknięty niezdolnością do *educatio prolis*, przejawia tym samym niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich⁴⁹.

2.2.2.1. Wychowanie religijne i moralne

Przedmiotem wychowania moralnego i religijnego jest przekazanie wartości moralno-religijnych istotnych dla życia ludzkiego, zgodnie z nauką Kościoła⁵⁰. Obowiązek wychowania katolickiego ma tak duże znaczenie, że strona katolicka, która zawiera małżeństwo mieszane, składa przyrzeczenie uczynienia wszystkiego, co w jej mocy, aby wszystkie dzieci zostały ochrzczone i wychowane w Kościele katolickim; druga zaś strona winna przyjąć to do wiadomości⁵¹. Choć wychowanie religijne i moralne wzajemnie się dopełniają, to można przyjąć, że wychowanie moralne mieści się w wychowaniu religijnym⁵². Przedmiotem tego wychowania jest, ogólnie mówiąc, wszystko to, co jest niezbędne do wprowadzenia dziecka w życie nadprzyrodzone, poczynając od jego chrztu. Można tu wymienić troskę rodziców o wzrost wiary dziecka, udział potomstwa w życiu

⁴⁵ Por. *tamże*, s. 320.

⁴⁶ Por. J. Cymbała, *Istotne obowiązki małżeńskie i przyczyny niezdolności do ich podjęcia w wyrokach Roty Rzymskiej z lat 1983–1992 wydanych na podstawie kan. 1095 nr 3 Kodeksu Prawa Kanonicznego, opublikowanych w „Decisiones”*, Olsztyn 2002, s. 60–61.

⁴⁷ Por. J. Pinto Gomez, *Incapacitas...*, s. 28.

⁴⁸ Por. Kan. 1055 §1 KPK z 1983 r.

⁴⁹ Por. Dec. c. Kinlin z 30 X 1986 r., Toronto Regional Tribunal, Prot. No. K. 1714/85 (maszynopis), cyt. za: K. Graczyk, *Schorzenie sclerosis multiplex a zdolność osoby do zawarcia małżeństwa w świetle prawa Kościoła katolickiego*, Lublin 2002, s. 176.

⁵⁰ Por. Kan. 226 §2, 793 §1, 795, 798 KPK z 1983 r.

⁵¹ Por. Kan. 1125 nn. 1 i 3 KPK z 1983 r.

⁵² Por. R. Sztuchmiller, *Doktryna Soboru Watykańskiego II o celach małżeństwa i jej recepcja w Kodeksie prawa kanonicznego z roku 1983*, Lublin 1993, s. 401–402.

sakramentalnym, praktykowanie modlitwy, udział w liturgii, zgłębianie Słowa Bożego, udział w katechezie, kształtowanie prawidłowego sumienia, właściwe uświadomienie seksualne, postępowanie zgodne z zasadami wiary. Duże znaczenie ma przykład życia prawdziwie chrześcijańskiego, dawany przez rodziców dziecka⁵³. Większość kanonistów przyjmuje pogląd, iż wychowanie dzieci w religii katolickiej nie wchodzi w zakres przedmiotu formalnego zgody małżeńskiej⁵⁴. A. Stankiewicz wyjaśniając to zagadnienie stwierdza, że nie stanowi istotnego elementu przedmiotu konsensu małżeńskiego prawo – obowiązek małżonków wychowania potomstwa w sferze moralnej i religijnej. Wiara bowiem, jak stwierdza, odwołując się do G. Gattiego⁵⁵, nie jest czymś w rzeczywistości przekazywanym i nie jest jakimś dziedzictwem, choć pozostaje wewnątrznie związana z pewną kulturą przekazywalną przez „dziedzictwo wychowawcze”. Przyjęcie wiary dokonuje się przez osobistą decyzję, wiara jest dziełem ustawicznie się realizującym przez łaskę Chrystusa i ludzką wolność⁵⁶. Wychowanie do wiary katolickiej w małżeństwie wiąże się z chrztem dziecka, który jest narodzeniem duchowym w porządku łaski. Poprzez chrzest, a nie przez fizyczne zrodzenie, dziecko otrzymuje prawo do wychowania chrześcijańskiego⁵⁷. Gdy zatem chodzi o prawo – obowiązek rodziców moralnego i religijnego wychowania potomstwa, to minimalna, a zarazem istotna „zawartość” tego prawa – obowiązku, obejmuje ogólne otwarcie na wymiar moralny i religijny w wychowaniu⁵⁸. Należy zatem stwierdzić, że prawo do wychowania moralno-religijnego potomstwa nie należy do istotnego elementu przedmiotu zgody małżeńskiej, czyli nie zawiera się w treści *bonum prolis*. Wykluczenie tego prawa-obowiązku w chwili wyrażania konsensu nie powoduje nieważności małżeństwa.

W orzecznictwie Roty Rzymskiej, opinia o przynależności wychowania katolickiego do istoty *bonum prolis* znajduje się w zdecydowanej mniejszości. Można zaobserwować unikanie przez audytorów wymienionego trybunału orzekania nieważności małżeństwa w tego rodzaju sytuacjach⁵⁹. Wśród nielicznych orzeczeń, opowiadających się za przytoczoną

⁵³ Por. A. Stankiewicz, *L'esclusione della procreazione ed educazione della prole*, w: *La simulazione del consenso matrimoniale canonico*, Città del Vaticano 1990, s. 320; R. Sztymmler, *Doktryna...*, s. 401-408; H. Stawniak, *Udział małżonków-rodziców w kościelnej postudze uświęcania*, „Studia Warmińskie” 1994, s. 145.

⁵⁴ Por. A. Stankiewicz, *L'esclusione...*, s. 322-323; por. Dec. c. Jullien z 16 października 1948 r., SRRD 1948, s. 356; J. Prader, *Il matrimonio in Oriente e in Occidente*, Roma 2003, s. 194; P.-J. Viladrich, *Konsens...*, s. 321; C. Gullo, *Simulazione et metus*, w: *Il matrimonio nel Codice dei canoni delle Chiese orientali*, Città del Vaticano 1994, s. 246-247.

⁵⁵ Por. G. Gatti, *Morale matrimoniale e familiare*, w: *Corso di morale*, t. 1, Brescia 1991, s. 324.

⁵⁶ Por. A. Stankiewicz, *L'esclusione...*, s. 322-323.

⁵⁷ Por. *tamże*, s. 323.

⁵⁸ Por. *tamże*; Jan Paweł II, *Adhortacja Apostolska Familiaris consortio*, 78.

⁵⁹ Por. Dec. c. De Jorio z 27 marca 1968 r., SRRD 1968, s. 253; Dec. c. De Jorio z 23 czerwca 1971 r., SRRD 1971, s. 516; Dec. c. Pinto z 12 XI 1973 r., SRRD 1973, s. 727; Dec. c. Lefebvre z 2 marca 1974 r., SRRD 1974, s. 156.

wyżej opinią, można wymienić, tytułem przykładu, wyrok c. Raad z 20 III 1980 roku. W uzasadnieniu wymieniony ponens stwierdza, że jedno z praw płynących z dobra potomstwa dotyczy emocjonalnego, moralnego, etycznego i duchowego wychowania dziecka. Dziecko jest osobą z własnym, głębokim, emocjonalnym, moralnym i duchowym wymiarem. Pełna edukacja dziecka powinna więc obejmować realizację tych wszystkich aspektów. W konsekwencji, brak woli, aby realizować prawa dziecka do pełnej edukacji z jakiegokolwiek przyczyny, oznacza podważenie samej istoty dobra potomstwa⁶⁰.

2.2.2.2. Wychowanie społeczne i kulturalne

Powinności rodziców w kwestii wychowania społecznego obejmują zabiegi, zmierzające do otwarcia dziecka na problemy społeczne oraz do kształtowania w nim przymiotów, które są konieczne do czynnego włączenia się do życia w społeczeństwie. Można tu wymienić, między innymi, szacunek dla każdego człowieka, poczucie odpowiedzialności, umiejętne korzystanie z wolności, miłość bliźniego, miłość Kościoła i ojczyzny⁶¹. Obowiązek wychowania kulturalnego jest realizowany przez zapewnienie dzieciom odpowiedniego wykształcenia, które doprowadziłoby je do należytego rozwoju intelektualnego, stosownie do ich możliwości. Chodzi tu również o wyrabianie u dzieci kultury osobistej, umiejętności zachowania się wśród innych, właściwego korzystania z wolnego czasu i z rozrywek⁶².

W kwestii granic, których nie można przekroczyć, w określeniu tego, co jest istotne, a nie tylko „uzupełniające” w obszarze wychowania czysto ludzkiego, należy nadmienić, iż w niektórych wyrokach rotalnych wskazuje się na pewne minimum istotowe, w obrębie którego łączą się prawo – obowiązek przekazania życia ludzkiego oraz prawo – obowiązek zachowania, przyjęcia i rozwoju tego życia, jako osoby ludzkiej, we wspólnocie małżeńskiej⁶³. Oznacza to, że obszary wychowania społecznego i kulturalnego, stanowiłyby w kwestii wychowania czysto ludzkiego jedynie elementy integrujące, nie zaś istotne, w stosunku do wymienionego minimum istotowego. W konsekwencji prawo – obowiązek wychowania społecznego i kulturalnego potomstwa nie wchodziłyby w zakres przedmiotu zgody małżeńskiej⁶⁴. Można zatem powiedzieć, że prawo do wychowania społecznego i kulturalnego nie zawiera się w istotnej prawnie treści *bonum prolis*.

⁶⁰ Por. Dec. c. Raad z 20 marca 1980 r., „Monitor Ecclesiasticus” 1980, s. 177–183.

⁶¹ Por. Kan. 795 KPK z 1983 r.; H. Stawniak, *Udział małżonków-rodziców...*, s. 138; J. Cymbała, *Istotne obowiązki małżeńskie i przyczyny niezdolności do ich podjęcia...*, s. 61.

⁶² Por. Kan. 795 KPK z 1983 r.; R. Sztuchmiller, *Doktryna...*, s. 400.

⁶³ Por. Dec. c. De Jorio z 23 VI 1971 r., SRRD 1971, s. 515.

⁶⁴ Por. F. Hervada Xiberta, *Los fines del matrimonio, su relevancia en la estructura juridica matrimonial*, Pamplona 1960, s. 98, W. Góralski, *Studia...*, s. 381–383.

Zakończenie

Ustanowiony przez Boga wyłączny i nierozzerwalny związek pomiędzy mężczyzną i kobietą, konstytuujący się poprzez ich konsens małżeński, realizuje się we wspólnocie całego życia, skierowanej ze swej natury do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa. Niezmienna od stuleci nauka Kościoła o celu prokreacyjnym małżeństwa, wzbogacona przesłaniem Soboru Watykańskiego II, stanowi jednoznaczną w tym względzie wykładnię prawa naturalnego. Ukierunkowanie owej wspólnoty życia, jaką jest małżeństwo ku zrodzeniu potomstwa należy do istoty małżeństwa.

Odstąpienie przez nowy *Kodeks prawa kanonicznego* od wyszczególniania celów małżeństwa: pierwszorzędnego i drugorzędnego oraz przyjęcie w kan. 1055 §1 *KPK* z 1983 r. formuły o skierowaniu tego związku ku dobru małżonków i ku zrodzeniu i wychowaniu potomstwa jest jak najbardziej właściwe. Wypływające ze skierowania małżeństwa do zrodzenia potomstwa prawa-obowiązki małżonków pozostają wyrazem wzajemnego oddania się i przekazania małżeńskiego stron w wymiarze ich własnej męskości i kobiecości. Niezmiennie doniosłym problemem jest rozumienie przez małżonków zasad odpowiedzialnego rodzicielstwa, wyrażających plan Boga tkwiący w samej naturze małżeństwa⁶⁵.

Literatura

- Abate A., *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, Brescia 1985.
- Bersini F., *Il nuovo diritto canonico matrimoniale. Commento giuridico-teologico-pastorale*, Torino 1994.
- Codex iuris canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks prawa kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984.
- Codex iuris canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglotis Vaticanis 1933.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, *Instructio de observantia erga vitam humanam nascentem deque procreationis dignitate tuenda*, 22 lutego 1987 r. (*Donum vitae*), „Acta Apostolicae Sedis” 1988, przekład polski: *Posoborowe dokumenty Kościoła katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, Kraków 1999, t. 1.
- Cymbała J., *Istotne obowiązki małżeńskie i przyczyny niezdolności do ich podjęcia w wyrokach Roty Rzymskiej z lat 1983–1992 wydanych na podstawie kan. 1095 nr 3 Kodeksu prawa kanonicznego, opublikowanych w „Decisiones”*, Olsztyn 2002.
- Dec. c. Boccafolà z 11 czerwca 1992 r., „Rotae Romanae Decisiones” (dalej RRD) 1992.
- Dec. c. Bonet z 28 lutego 1955 r., „Sacrae Romanae Rotae Decisiones” (dalej: SRRD) 1955.
- Dec. c. Burke z 19 stycznia 1995 r., RRD 1995.
- Dec. c. Burke z 19 października 1995 r., RRD 1995.
- Dec. c. Civili z 9 grudnia 1992 r., RRD 1992.
- Dec. c. De Jorio z 27 marca 1968 r., SRRD 1968.

⁶⁵ Por. W. Góralski, *Studia...*, s. 140–141.

- Dec. c. De Jorio z 23 czerwca 1971 r., SRRD 1971.
- Dec. c. Di Felice z 9 czerwca 1984 r., RRD 1984.
- Dec. c. Faltin z 4 marca 1992 r., „Monitor Ecclesiasticus” 1994.
- Dec. c. Fideticchi z 14 kwietnia 1953 r., SRRD 1953.
- Dec. c. Funghini z 1 lutego 1995 r., RRD 1995.
- Dec. c. Huber z 26 listopada 1993 r., RRD 1993.
- Dec. c. Jullien z 16 października 1948 r., SRRD 1948.
- Dec. c. Kinlin z 30 października 1986 r., Toronto Regional Tribunal, Prot. No. K. 1714/85 (mps.).
- Dec. c. Lefebvre z 2 marca 1974 r., SRRD 1974.
- Dec. c. Pinto z 12 listopada 1973 r., SRRD 1973.
- Dec. c. Pinto z 12 lutego 1982 r., „Monitor Ecclesiasticus” 1982.
- Dec. c. Pinto z 30 maja 1986 r., w: *L'incapacitas (can. 1095) nelle sentenze selecte coram Pinto*, red. P. Bonnet, C. Gullo Città del Vaticano 1988.
- Dec. c. Pompedda z 3 lipca 1990 r., RRD 1990.
- Dec. c. Raad z 20 marca 1980 r., „Monitor Ecclesiasticus” 1980.
- Dec. c. Stankiewicz z 12 lipca 1979 r., RRD 1979.
- Dec. c. Stankiewicz z 23 czerwca 1988 r., RRD 1988.
- Dec. c. Stankiewicz z 17 grudnia 1993 r., RRD 1993.
- Dzięga A., *Funkcja wychowawcza rodziny w prawie kanonicznym*, w: *Współdziałanie Kościoła i państwa na rzecz małżeństwa i rodziny*, red. J. Krukowski, T. Śliwowski, Łomża 2005.
- Fedele P., *L'essenza del matrimonio canonico e la sua esclusione*, „Ephemerides Iuris Canonici” 1992.
- Gatti G., *Morale matrimoniale e familiare*, w: *Corso di morale*, Brescia 1991, t. 1.
- Gerlaud J., *Note sur la fin du mariage d'après S. Thomas*, „Revue Thomiste” 1939.
- Graczyk K., *Schorzenie sclerosis multiplex a zdolność osoby do zawarcia małżeństwa w świetle prawa Kościoła katolickiego*, Lublin 2002.
- Gullo C., *Simulazione et metus*, w: *Il matrimonio nel Codice dei canoni delle Chiese orientali*, Città del Vaticano 1994.
- Hervada Xiberta F., *Los fines del matrimonio, su relevancia en la estructura juridica matrimonial*, Pamplona 1960.
- Jan Paweł II, *Adhortacja Apostolska Familiaris consortio*, w: *Adhortacje Apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, s. 88-248.
- Krajczyński J., *Niektóre przyczyny uniemożliwiające zawiązanie relacji małżeńskiej*, „Studia Płockie” 2002.
- Krajczyński J., *Wychowanie dzieci i młodzieży w świetle posoborowych dokumentów Stolicy Apostolskiej i Konferencji Episkopatu Polski*, Płock 2002.
- Krukowski J., *Wykluczenie potomstwa. Nowe tendencje w orzecznictwie rotalnym*, „Kościół i Prawo” 1984.
- Moneta P., *Il matrimonio nel nuovo diritto canonico*, Genova 1986.
- Góralski W., *Kanoniczna zgoda małżeńska*, Gdańsk 1991.
- Góralski W., *Studia nad małżeństwem i rodziną*, Warszawa 2007.
- Hoła K., *Przymierze małżeńskie w świetle Pisma Św. i Tradycji*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1987.
- Huizing P., *Bonum proles ut elementum essenziale obiecti formalis consensus matrimonialis*, „Gregorianum” 1962.

- Inlender B., *Cel małżeństwa w aspekcie naturalnym i nadprzyrodzonym*, „Ateneum Kapłańskie” 1970.
- Migne J. P., *Patrologiae latinae cursus completus*, Parisiis 1844-1855.
- Paździor S., *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095*, Lublin 1999.
- Pinto Gomez J., *Incapacitas assumendi matrimonii onera in novo CIC*, w: *Dilexit Iustitiam. Studia in honorem Card. Aurelii Sabattani*, red. Z. Grocholewski, V. Carcel Orti, Città del Vaticano 1984.
- Pius XII, *Allocutiones*, 19 maja 1956, „Acta Apostolicae Sedis” 1956.
- Pompedda M., *De incapacitate adsumendi obligationes matrimonii essentielles*, „Periodica” 1986.
- Pompedda M., *Incapacità di natura psichica*, w: *Matrimonio canonico fra tradizione e rinnovamento*, Bologna 1985.
- Prader J., *Il matrimonio in Oriente e in Occidente*, Roma 2003.
- Skrzydlewski W., *Problem celów małżeństwa*, „Analecta Cracoviensia” 1971.
- Stankiewicz A., *De iurisprudencia recentiore circa simulationem totalem et partialem*, Romae 1989.
- Stankiewicz A., *L'esclusione della procreazione ed educazione della prole*, w: *La simulazione del consenso matrimoniale canonico*, Città del Vaticano 1990.
- Stawniak H., *Niemoc płciowa jako przeszkoda do małżeństwa. Ewolucja czy zmiana koncepcji?*, Warszawa 2000.
- Stawniak H., *Udział małżonków-rodziców w kościelnej posłudze uświęcania*, „Studia Warmińskie” 1994.
- Stawniak H., *Uprawnienie-obowiązek zrodzenia i wychowania potomstwa w świetle kanonicznego prawa małżeńskiego*, „Prawo Kanoniczne” 1989, nr 3-4.
- Sztychmiller R., *Doktryna Soboru Watykańskiego II o celach małżeństwa i jej recepcja w Kodeksie prawa kanonicznego z roku 1983*, Lublin 1993.
- Sztychmiller R., *Istotne obowiązki małżeńskie*, Warszawa 1997.
- Sztychmiller R., *Obowiązki małżeńskie – istotne i nieistotne*, „Ius Matrimoniale” 1998.
- Świto L., *Istota bonum prolis*, „Prawo Kanoniczne” 2002.
- Viladrich P.-J., *Konsens małżeński*, Warszawa 2002.
- Żurowski M., *Uprawnienie do współuczestniczenia w kościelnej wspólnotie wspólnot*, Warszawa 1979.
- Żurowski M., *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Katowice 1987.

The concept of „the good of offspring” as a source of marital rights and duties in the light of Canon Law

Summary

An exclusive and indissoluble relation between a man and a woman, established by God, accomplishes in the community of a whole life, which is directed by nature at the good of the spouses, and at the procreation and children upbringing. Unchanged

for ages, Ecclesial science about the spouses procreative aim, enriched by the Second Vatican Council message, is the exposition of the natural law. A direction of the life community, which is the marriage for the children procreation, belongs to the essence of marriage. A new Canonical Law Code departed from the specification of the first and second aim of the marriage, and assumed in Can 1055 §1 a form to direct this relationship at the good of the spouses and at the procreation and children upbringing. Rights and duties of the spouses, which come from directing the marriage to children procreation, are the expression of the mutual devotion and marital transmission of the sides in the dimension of their own masculinity and femininity. The article relies mostly on Canonical Law Code from 1917 and 1983, Ecclesial acts, judgments of the Roman Rota, and St. Augustine Teaching.

Keywords: canonical marriage, *Code of the Canon Law*, good of offspring, marital rights and duties, marriage.